

Wspieranie rozwoju uczniów w integracyjnej i inkluzyjnej edukacji wczesnoszkolnej

| Tomasz Dobrowolski, Akademia Pomorska w Słupsku

Streszczenie:

Uczniowie uczęszczający do klas integracyjnych bądź uczestniczący w edukacji inkluzyjnej na poziomie edukacji wczesnoszkolnej mają wiele potrzeb w sferze rozwoju. Rozwiązania, jakie są obecnie dostępne jako formy pomocy, nie zawsze zaspakajają wszechstronny rozwój dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Warto zatem przyrzeć się dokładniej różnicy między integracją a inkluzją, a także samej ofercie edukacyjno-wspierającej dzieci z deficytami w tych placówkach.

Słowa kluczowe:

edukacja wczesnoszkolna, inkluzja, integracja, wspieranie ucznia

Wstęp

Edukacja wczesnoszkolna to etap, w którym uczeń podczas złożonego procesu dydaktycznego nabywa wiadomości i umiejętności. Każde dziecko w tym okresie uczy się nie tylko tego, co zakłada podstawa programowa, lecz także nabywa wiele cech mających wpływ na jego dalsze życie. Sama funkcja szkoły, obok typowo kształcącej, przybiera postać poznawczą, opiekuńczo-wychowawczą, korekcyjno-kompensacyjną bądź rewalidacyjną, jeżeli uczestnikami są także uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych.

Obecne założenia wspólnego kształcenia osób niepełnosprawnych i dzieci w pełni sprawnych daje możliwość wyboru ścieżki edukacyjnej dla danej jednostki. Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych mogą podejmować naukę w różnych placówkach oświatowych, których wybór umożliwia opiekunowi dziecka z problemami natury rozwojowej ustawa o systemie oświaty.

Znajdujący się w niej zapis, mówiący o kształceniu uczniów niepełnosprawnych, wskazuje, że dla każdego dziecka możliwe jest

dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej; daje możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami oraz gwarantuje opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania zindywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych¹.

Wspieranie ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych w edukacji wczesnoszkolnej

Rodzice, wybierając ścieżkę edukacyjną dla swojego dziecka, powinni kierować się nie tylko swoimi aspiracjami, lecz także dobrem przyszłego ucznia. Jeżeli już na etapie wychowania przedszkolnego docierały do nich jakieś niepokojące sygnały względem rozwoju wychowanka, powinni zastanowić się nad wyborem odpowiedniej drogi edukacyjnej, która zapewni mu wszechstronny rozwój. Anna Brzezińska stwierdza:

Jakość biegu ścieżki rozwojowej, a także poziom osiągnięć rozwojowych w kolejnych fazach życia zależą więc od tego, w jakie właściwości został człowiek wyposażony przez naturę, i od tego, jaka jest jakość środowiska, w którym przychodzi mu zaspakajać różne swe potrzeby biologiczne, psychiczne i społeczne. Oznacza to, że człowiek przez całe życie podlega nieustannemu oddziaływaniu i ścieraniu się dwóch potężnych sił – sił biologicznych i społecznych².

Wspieranie wielostronnego rozwoju uczniów we wczesnej edukacji jest niezwykle ważne. Niewątpliwie wymaga ono dużych nakładów pracy ze strony nauczycieli pracujących na tym etapie. Samo wspieranie nie może polegać tylko i wyłącznie na skupianiu się na realizacji założeń podstawy programowej, powinno odnosić się do potrzeb jednostki. Mam tu na myśli realizację wszystkich założeń, jakie ma do spełnienia placówka, która kształci osoby z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego.

Uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych to zarówno te dzieci, czy ta młodzież, która posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, jak i te które mają trudności w realizacji standardowych wymagań programowych,

1 Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 278 z późniejszymi zmianami ogłoszona dn. 2 grudnia 2004 r.

2 A. Brzezińska, *Co wiemy o tym, jak rozwija się człowiek w ciągu życia*, [w:] *Dzieci i młodzież wobec agresji i przemocy*, red. A. Brzezińska, E. Hornowska, Warszawa 2004, s. 13.

wynikające ze specyfiki ich funkcjonowania poznawczo-percepcyjnego (niższe niż przeciętne możliwości intelektualne, dysleksja, dysgrafia, dyskalkulia), zdrowotnego (dzieci przewlekłe chore, niepełnosprawne), ograniczeń środowiskowych (dzieci niedostosowane społecznie lub zagrożone niedostosowaniem społecznym), znajdujące się w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej, mające trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi, zaniedbane środowiskowo, ale także uczniowie zdolni³.

Władysław Dykcik zauważa, że wspieranie „akcentuje sposób realizacji zadań wychowawczych jako złożonych interakcji międzyludzkich zmierzających do dwupodmiotowego, partnerskiego i wielosytuacyjnego współdziałania wychowawcy i wychowanka”⁴. Irena Obuchowska uważa natomiast, że wspieranie „odnosi się do warunków i okoliczności, tj. wspieramy rozwój takich czy innych właściwości poprzez stwarzanie odpowiednich dla tego rozwoju warunków”⁵.

Niewątpliwie dobrą formą wspierania dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych są rozmaite zajęcia, które można zaoferować uczniowi⁶. Jednym z najpopularniejszych rodzajów oddziaływań terapeutycznych wobec dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych są zajęcia korekcyjno-kompensacyjne oraz rewalidacyjne. Mają one na celu zniwelowanie widocznych dysproporcji w wiadomościach i umiejętnościach uczniów.

O tym, jak ważne jest podjęcie wczesnej terapii i wyrównywanie braków w wiadomościach i umiejętnościach szkolnych nie trzeba nikogo przekonywać. Jeśli terapia w odpowiednim czasie nie zostanie podjęta, problemy u uczniów nawarstwiają się i potęgują, co wraz z rozwojem emocjonalnym prowadzi do zaburzeń osobowościowych⁷.

Sam termin *rewalidacja* wiąże się z „możliwie szybkim powrotem do zdrowia poprzez akcję kompensowania, korygowania, usprawniania i dynamizowania oraz przygotowanie do udziału w życiu społecznym, kształcenie ogólne i zawodowe wychowanków”⁸.

Kolejnym z oddziaływań terapeutycznych jest terapia pedagogiczna, którą określa się jako „oddziaływanie za pomocą środków pedagogicznych (wychowawczych i dydaktycznych) na przyczyny i przejawy trudności dzieci w uczeniu się, mające na celu eliminowanie niepowodzeń

3 H. Stępniewska-Gębik, R. Kwiecińska, *Kryzys ucznia. Co powinien wiedzieć i zrobić pedagog? Znaczenie kompetencji z zakresu interwencji kryzysowej w pracy pedagogicznej*, „Ruch Pedagogiczny” 2012, nr 2, s. 111.

4 W. Dykcik, *Pedagogika specjalna*, Poznań 2006, s. 88.

5 I. Obuchowska, *Wspomaganie rozwoju emocjonalnego. Refleksje i propozycje*, [w:] *Wspomaganie rozwoju. Psychostymulacja i psychokorekcja*, red. B. Kaja, Bydgoszcz 1997, s. 35.

6 Przedstawione metody wspierania rozwoju uczniów zostały wybrane dzięki analizie licznych stron internetowych placówek integracyjnych i inkluzyjnych działających na terenie Polski. Te zaprezentowane okazały się najczęstszymi, które szkoły miały w swojej ofercie.

7 A. Otocka-Chrustny, *Samooceena uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 6, s. 42.

8 M. Grzegorzewska, *Pedagogika specjalna*, Warszawa 1964, s. 90.

szkolnych oraz ich ujemnych konsekwencji”⁹. Jest to więc nic innego jak interwencja wychowawcza, która za swój główny cel ma wywołanie zmian zarówno w strukturze wiedzy, wiadomości i umiejętności szkolnych dzieci, jak i w sferze poznawczej oraz emocjonalno-motywacyjnej.

Terapia pedagogiczna jest, obok profilaktyki i diagnozy, jednym z elementów pomocy terapeutycznej dzieciom z zaburzeniami rozwojowymi. W przeciwieństwie do profilaktyki, która obejmuje działania rozpoczynające się, gdy zaburzenia nie utrudniają dziecku przystosowania i nie dezorganizują prawidłowego procesu wychowawczego [...], terapia i związane z nią działania podejmowane są, gdy obserwujemy już destruktywny wpływ zaburzeń na rozwój czynności i przystosowanie społeczne dziecka¹⁰.

Logopedia i logorytmika często są stosowane wobec osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych z zaburzeniami słuchu. Celem tego rodzaju oddziaływań jest

nabywanie poprawnej wymowy z uwagi na ograniczenia percepcji słuchowej. Zaburzona artykulacja wymaga ćwiczeń logopedycznych. Ważne jest, aby o takich ćwiczeniach zdecydował surdologopeda, który oceni czy odstępstwa od normy artykulacyjnej są typowe dla procesu kształcenia się mowy, czy też stanowią wadę wymowy¹¹.

Logorytmika jest korelacją między logopedią a muzyką-rytmiką. Polega ona głównie na rytmicznym mówieniu, zastosowaniu ćwiczeń ruchowych przy terapii jąkania bądź muzyczno-ruchowych jako uzupełnieniu procesu logopedycznego. „Logorytmika to rodzaj oddziaływań muzykoterapeutycznych mających na celu usprawnianie lub skorygowanie komunikacji językowej, a także zapobieżenie powstaniu odstępstw w tym zakresie”¹².

Coraz popularniejszą formą terapeutyczną jest muzykoterapia, która pozwala uczniom na zdobywanie nowych umiejętności, tworzenie własnych aranżacji oraz wpływa pozytywnie na funkcjonowanie danej jednostki w grupie rówieśniczej. W istotę muzykoterapii wpisana jest kreatywność, co oznacza, iż na każdym etapie życia człowieka jest ona w stanie rozbudzić jego twórczą aktywność, wzbogacając tym samym życie wewnętrzne, psychikę oraz intelekt konkretnej osoby. Dzięki temu, że w swoich działaniach wykorzystuje i łączy elementy innych sztuk – tańca, pantomimy, rysunku czy literatury – muzykoterapia wzbogaca metody psychoterapeutyczne, twórczo inspiruje oraz edukuje. Muzykoterapeutka Elżbieta Galińska również podkreśla, że „terapia sztuką

9 I. Czajkowska, K. Herda, *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*, Warszawa 2005, s. 41.

10 T. Dobrowolski, *Uczeń z problemami w uczeniu się w środowisku szkolnym*, [w:] *Szkola w dyskursie teorii i praktyki. Wybrane konteksty*, red. E. Murawska, Poznań–Ślupsk 2013, s. 87.

11 U. Morcinek, *Pedagogika specjalna*, Szczecin 2011, s. 46.

12 EEG BIOFEEDBACK Gliwice – trening mózgu – Iwona Garcarz, www.treningmozgu.pl [dostęp: 20.05.2016].

rozwija dyspozycje i aktywność twórczą, co może sprzyjać twórczemu i pełniejszemu kształtowaniu przez człowieka własnego życia, wzbogacając je o nowe zainteresowania, doznania i wartości”¹³.

EEG-biofeedback jest treningiem umysłowym z wykorzystaniem specjalistycznej aparatury komputerowej, która

[...] pozwala na jakościową i ilościową ocenę zapisu fal mózgowych z różnych rejonów mózgu. Aparatura ta posiada opcję treningową do sprzężenia zwrotnego. Po umieszczeniu elektrod w wybranych punktach na głowie pacjenta, możliwa jest rejestracja czynności bioelektrycznej mózgu z okolic umieszczenia tych elektrod [...]. Za pomocą EEG-biofeedback osoba trenowana uczy się, jak pozytywnie zmieniać wzorzec wytwarzanych fal mózgowych poprzez wzmocnienie pożądaných częstotliwości i wyhamowanie częstotliwości niepożądanych¹⁴.

Metoda Ruchu Rozwijającego Weroniki Sherborne polega na wykonywaniu określonych ćwiczeń, które

mają znaczenie dla wszystkich dzieci, ale szczególnie istotne są dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, które często mają trudności w kontaktach z własnym ciałem oraz z innymi ludźmi; intensywność i ciągłość doświadczeń ruchowych jest ważniejsza dla dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi niż w przypadku dzieci o prawidłowym rozwoju, uczęszczających do zwykłych szkół¹⁵.

Ostatnią z form niesienia pomocy w edukacji dzieci w klasach integracyjnych i inkluzyjnych na poziomie edukacji wczesnoszkolnej, którą chciałbym po krótkce omówić, jest integracja sensoryczna. Celem tej terapii jest

sprawienie by dziecko mogło tolerować bodźce pochodzące z zewnątrz poprzez stymulację zaburzonych sfer [...]. Podczas terapii metodą integracji sensorycznej dziecko otrzymuje taką ilość bodźców, by nie odczuwało potrzeby autostymulacji, a zatem mogło skoncentrować się na otaczającym świecie¹⁶.

Klasa integracyjna

Stosunek do osób niepełnosprawnych, czy też osób o specjalnych potrzebach edukacyjnych, na przestrzeni wieków ulegał zmianom. Odchodzono od izolacji ludzi z tych grup i zaczęto je włączać do społeczeństwa.

Idea integracji zaczęła nabierać rozgłosu w latach sześćdziesiątych XX wieku. Najwcześniej rozwinęła się w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach

13 E. Galińska, *Muzykoterapia w schizofrenii*, „Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 1990, nr 48, s. 76–77.

14 G. Rusek, *EEG-biofeedback i możliwości jego wykorzystania we wspomaganiu dzieci z autyzmem*, [w:] *Wspomaganie rozwoju osób z autyzmem*, red. M. Gambin, B. Łukowska, Warszawa 2009, s. 40.

15 W. Sherborne, *Ruch rozwijający dla dzieci*, przeł. M. Bogdanowicz, Warszawa 2005, s. 12.

16 T. Bobrowski, *Jak pomóc dziecku niepełnosprawnemu intelektualnie. Poradnik dla rodziców i terapeutów*, Warszawa 2014, s. 115–117.

skandynawskich. W Polsce zjawiskiem integracji zaczęto interesować się w latach siedemdziesiątych XX wieku¹⁷.

Poza zmianą podejścia i akceptacją środowiska ludzi zdrowych wobec niepełnosprawnych zmieniał się także system edukacji upośledzonych umysłowo. Obok systemu tzw. segregacyjnego, obejmującego szkolnictwo specjalne podstawowe i zawodowe umożliwiające osobie niepełnosprawnej maksymalny rozwój oraz włączanie do normalnego życia, powstają klasy i szkoły integracyjne¹⁸.

Aleksander Hulek uważa, że:

Integracyjny system kształcenia i wychowania polega na maksymalnym włączaniu dzieci i młodzieży z odchyleniami od normy do zwykłych szkół i innych placówek oświatowych, umożliwiając im – w miarę możliwości – wzrastanie w gronie zdrowych rówieśników¹⁹.

Otton Lipkowski integrację definiuje jako „scalanie, zespalanie elementów istniejących rozdzielnie w uporządkowaną całość”²⁰. Integracja oznacza dążenie do zespolenia w procesie kształcenia jednostek niepełnosprawnych z osobami normalnymi w naturalnym ich środowisku.

Integracja wyraża się w takim wzajemnym stosunku pełno i niepełnosprawnych, w którym respektowane są te same prawa [...] i w których stwarzane są dla obu grup identyczne warunki maksymalnego, wszechstronnego rozwoju. Integracja więc pozwala osobie niepełnosprawnej być sobą wśród innych. Integracja w takim znaczeniu może mieć zastosowanie do wszystkich sfer życia jednostki niepełnosprawnej – życia rodzinnego, kształcenia ogólnego i zawodowego, pracy, czasu wolnego, aktywności społecznej i politycznej²¹.

W klasie integracyjnej jest zazwyczaj od 15 do 20 uczniów, w tym co najmniej 3 posiadających orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego. Decyzję o utworzeniu oddziału integracyjnego zawsze podejmuje organ prowadzący daną placówkę. Dzieci z deficytami rozwojowymi przyjmuje się na wniosek rodzica, na podstawie orzeczenia kwalifikującego ucznia do podjęcia nauki w takim rodzaju edukacji. Obowiązki wobec tej grupy uczniów ma również gmina, właściwa dla miejsca zamieszkania ucznia niepełnosprawnego, która zobowiązana jest do zapewnienia mu bezpłatnego transportu i opieki w czasie przewozu do publicznych szkół podstawowych i gimnazjów. W szkołach z oddziałami integracyjnymi zatrudnia się również dodatkowo nauczycieli ze specjalnym przygotowaniem

17 J. Wyczęsany, *Pedagogika upośledzonych umysłowo. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2011, s. 139–140.

18 Por. J. Bałachowicz, *Rozwój umiejętności czytania u uczniów szkół podstawowych dla lekko upośledzonych umysłowo*, „Szkoła Specjalna” 1995, nr 2, s. 82–87.

19 A. Hulek, *Integracyjny system kształcenia i wychowania*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Warszawa 1980, s. 492.

20 O. Lipkowski, *Problem integracji*, „Szkoła Specjalna” 1999, nr 2, s. 69.

21 A. Hulek, *Organizacja Narodów Zjednoczonych w służbie osób niepełnosprawnych – udział Polski*, [w:] *Świat ludziom niepełnosprawnym*, red. A. Hulek, Warszawa 1992, s. 13.

pedagogicznym w celu współorganizowania kształcenia bądź organizowania różnego rodzaju form pomocy psychologicznej i pedagogicznej oraz specjalistów prowadzących indywidualne zajęcia rewalidacyjne (logopedę, nauczyciela prowadzącego terapię pedagogiczną czy też terapeutę). W klasie integracyjnej pracuje na co dzień nauczyciel prowadzący oraz nauczyciel wspomagający, który posiada odpowiednie kwalifikacje z zakresu pedagogiki specjalnej (edukacji i rehabilitacji osób z niepełnosprawnością intelektualną, tzw. oligofrenopedagog, tyflopedagog, surdopedagog). Dzięki zatrudnianym specjalistom z różnych dziedzin, można uznać, że

sukcesem placówki integracyjnej jest zorganizowanie kompleksowej terapii w jej przestrzeni, czyli stworzenie okoliczności, w których dzieci niepełnosprawne nie muszą szukać dodatkowego wsparcia w rozwoju poza jej murami²².

Można zatem stwierdzić, iż

celem integracji jest stworzenie równych szans wszystkim uczniom, aby mogli oni nawiązywać oni ze sobą kontakty, stworzyć grupę. W klasie integracyjnej wszyscy powinni uczyć się od siebie. Wszelkie działania wychowawcze powinny się opierać na umiejętności nawiązywania kontaktu i na porozumieniu²³.

Ważną rolę w integracji odgrywają nauczyciel prowadzący i wspomagający. To przede wszystkim oni powinni

dbać o ukształtowanie odpowiednich stosunków między uczniami pełno- i niepełnosprawnymi oraz utrzymanie właściwej atmosfery. Czynnikiem decydującym w dużej mierze jest stosunek nauczyciela do dziecka niepełnosprawnego²⁴.

Edukacja inkluzyjna

Coraz częściej w literaturze możemy spotkać się z terminem *edukacja inkluzyjna*, inaczej określanym jako włączająca. Założenia tego typu kształcenia są mniej wymagające wobec realizujących je placówek. Klasy inkluzyjne mogą być tworzone w każdej szkole, z zachowaniem założenia, że uczestnikami procesu edukacyjnego, podobnie jak w klasach integracyjnych, będą również osoby niepełnosprawne bądź posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. W tym przypadku nie jest wymagany ani dodatkowy nauczyciel wspomagający, ani indywidualny program kształcenia czy też specjalistyczna nazwa szkoły.

22 Z. Gajdzica, *Kategorie sukcesów w opiniach nauczycieli klas integracyjnych jako przyczynek do poszukiwania koncepcji edukacji integracyjnej*, Kraków 2013, s. 59.

23 D. Baraniewicz, *Uwarunkowania akceptacji uczniów w klasie integracyjnej*, Kraków 2009, s. 22.

24 I. Rudek, *Od niechęci do akceptacji. O wychowaniu dzieci do tolerancji wobec osób niepełnosprawnych*, Kraków 2007, s. 171.

Najogólniej rzecz ujmując, edukacja włączająca jest radykalną próbą upodobnienia i uwspólnienia procesu kształcenia uczniów niepełnosprawnych i uczniów sprawnych. Cele te pragnie się jednak osiągnąć nie poprzez asymilację uczniów niepełnosprawnych do zastanych warunków szkoły powszechnej, lecz poprzez zmianę zasad funkcjonowania tejże szkoły²⁵.

Inkluzja porusza kwestie związane z prawem dziecka do uczęszczania do szkoły masowej, w której powinno mu się zapewnić wsparcie niezbędne do prawidłowego rozwoju oraz gdzie powinno być szanowane i cenione za to, kim jest. Należy to rozumieć jako rozszerzenie praktyki i polityki szkoły równych możliwości. Wymaga to jednak poświęcenia od nauczycieli, władz, rodziców i samych dzieci²⁶.

W edukacji inkluzyjnej bardziej skupiamy się na dziecku, a nie na programie nauczania. Wśród cech edukacji włączającej przedstawia się następujące:

- uznaje ona, że wszystkie dzieci mogą się uczyć;
- uznaje i szanuje różnicowanie dzieci pod względem wieku, płci, pochodzenia etnicznego, języka, niepełnosprawności itd.;
- pozwala systemowi oraz strukturom edukacji, a także metodyce poznać potrzeby dzieci i uczy, jak im sprostać;
- stanowi część szerszej strategii promowania społeczeństwa inkluzyjnego;
- jest dynamicznym procesem, który ciągle się rozwija²⁷.

Integracja a inkluzja

Porównując te formy kształcenia na poziomie edukacji wczesnoszkolnej, można zauważyć, że w obu propozycjach występują wady i zalety. O ile w opracowaniach naukowych wiele można przeczytać o integracji i inkluzji, o tyle nie pada w nich jednoznaczne określenie, która z proponowanych form edukacyjnych będzie lepsza dla dziecka. Musimy pamiętać, że wybierając placówkę dla ucznia, który wymaga dodatkowego wsparcia, powinniśmy skupiać się nie tylko na ofercie podstawowej, jaką ma do zaoferowania szkoła, lecz także na dodatkowych zajęciach, w których uczeń wymagający specjalistycznej pomocy będzie mógł na co dzień uczestniczyć. Biorąc pod uwagę obie formy edukacji, warto zwrócić uwagę, że łączenie ze sobą nauczania niepełnosprawnych z dziećmi w pełni sprawnymi jest zaletą dla obu stron. Poniżej przedstawiam tabelę, w której porównałem obie formy edukacji.

25 G. Szumski, *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, Warszawa 2009, s. 19.

26 T. Zacharuk, *Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów*, „Meritum” 2011, nr 1, s. 2.

27 Tamże, s. 4.

Tabela 1. Porównanie edukacji integracyjnej z inkluzyjną

	Edukacja integracyjna	Edukacja inkluzywna
Placówka	Szkoła z oddziałami integracyjnymi – placówki specjalnie przygotowane	Szkoła ogólnodostępna najbliższa miejscu zamieszkania (rejonowa)
Program kształcenia	Możliwy indywidualny program kształcenia	Wspólny program kształcenia
Klasy	Mniej liczne klasy integracyjne (15–20 osób)	Klasy ogólnodostępne
Nauczyciele	Nauczyciel prowadzący i wspomagający	Nauczyciel prowadzący
Uczniowie	Minimum 3 osoby posiadające orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, maksymalnie 5	Brak ograniczeń
Elastyczność systemu	Uczeń musi się dopasować, system pozostaje bez większych zmian	Szkoła musi się dopasować do ucznia, system jest elastyczny

Źródło: opracowanie własne.

Konkluzja

Etap edukacji wczesnoszkolnej nie został wybrany przeze mnie przypadkowo. Od wielu lat pracuję jako nauczyciel wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Z wielu swoich zawodowych doświadczeń – wychowawcy w grupach i klasach inkluzyjnych oraz integracyjnych – mogę stwierdzić, że na tym poziomie integracja dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, niepełnosprawnych i z orzeczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego wraz z uczniami, którzy są w pełni sprawni, jest jak najbardziej zasadna. Dzieci w tym okresie rozwoju kreują postawy empatyczne, są chętne do niesienia pomocy innym i co najważniejsze – nie zauważają żadnej różnicy między sobą. Jest dla nich zupełnie normalne, że ich rówieśnik ma z czymś problemy i nie wyśmiewają go, lecz wręcz przeciwnie – wspierają w pokonywaniu trudności. Musimy pamiętać, że głównym celem integracji jest:

umożliwienie poszkodowanym na zdrowiu jednostkom prowadzenia normalnego życia, możliwie na tych samych warunkach jak innym członkom określonych grup społecznych. System integracyjny zakłada, że dzieci i młodzież z niepełnosprawnością mogą korzystać ze wszystkich szczebli szkolnictwa, zdobyć kulturowych i form aktywnego wypoczynku, z których korzystają ich rówieśnicy²⁸.

Wszystkie rodzaje niesionej pomocy w placówkach integracyjnych i inkluzyjnych mają za zadanie przeprowadzenie korekcji i kompensacji, aby każdy uczeń kończący dany etap edukacji stał się uczniem, który w pełni opanował wiadomości i umiejętności godne swojego poziomu. Grzegorz Szumski zaznacza, że „ostatecznym celem usprawniania jednostki, jej rehabilitacji lub terapii, jest nie tyle podniesienie poziomu sprawności poszczególnych funkcji, co poprawa możliwości twórczej adaptacji i integracji przez działania”²⁹.

Pisząc o porównaniu obu cykli edukacyjnych, nie stwierdziłem jednoznacznie, który z nich będzie lepszy, a który gorszy. Wspomniałem jedynie, że oba mają zarówno wady, jak i zalety. Wynika to z tego, że każde dziecko jest inne i ma różne potrzeby. Ciężko zatem stwierdzić, czy pobliska szkoła, w której realizuje się edukację inkluzyjną, będzie dla danego ucznia odpowiednia, czy może lepsza okaże się placówka oddalona od miejsca zamieszkania, określana jako integracyjna i oferująca więcej zajęć specjalistycznych.

Wspólnym polem, najważniejszym w perspektywie realizacji idei inkluzji edukacyjnej, jest filozofia oparta na szacunku dla indywidualności, różnorodności oraz wpierająca nieskrępowany rozwój do czynnego uczestnictwa w otwartym i tolerancyjnym społeczeństwie³⁰.

To, co można jednoznacznie podkreślić, to fakt, że obie formy edukacyjne rozwijają u dzieci tolerancję, czyli cechę, która w dobie obecnych wyzwań cywilizacyjnych jest szczególnie pożądana w społeczeństwie.

Na szczęście obecnie odchodzi się od modelu separacyjnego w stronę włączenia osób niepełnosprawnych do społeczeństwa i takiego przekształcenia istniejących instytucji, aby osoby te mogły uczestniczyć na równi z pełnosprawnymi w życiu społecznym³¹. Ważną rolę w tym procesie niewątpliwie odgrywają nauczyciele, którzy wspierają w rozwoju uczniów z deficytami rozwojowymi, a także uczą dzieci w pełni sprawne, jak należy się zachowywać wobec odmienności i jak stać się odpowiedzialnym człowiekiem. Wczesna edukacja to czas, kiedy każdy nauczyciel cieszy się dużym autorytetem wśród swoich wychowanków, dlatego łatwiej mu przekonać młodych uczniów do pozytywnych zachowań i zachęcić ich do działania na rzecz innych.

29 G. Szumski, *Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych*, Warszawa 2006, s. 71.

30 B. Papuda-Dolińska, *Realizacja koncepcji inkluzji edukacyjnej w szkołach Planu Jenajskiego – doświadczenia holenderskie*, [w:] *Podmiotowość w edukacji wobec odmienności kulturowych oraz społecznych różnicowań*, red. N. Starnik, A. Zduniak, Poznań 2012, s. 430.

31 Por. I. Cytlak, *Rola i znaczenie edukacji osób niepełnosprawnych w procesach przemian świata współczesnego*, [w:] *Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości*, red. J. Szempruch, Rzeszów 2006, s. 252.

Bibliografia

- Bałachowicz J., *Rozwój umiejętności czytania u uczniów szkół podstawowych dla lekko upośledzonych umysłowo*, „Szkoła Specjalna” 1995, nr 2, s. 82–87.
- Baraniewicz D., *Uwarunkowania akceptacji uczniów w klasie integracyjnej*, Kraków 2009.
- Bobrowski T., *Jak pomóc dziecku niepełnosprawnemu intelektualnie. Poradnik dla rodziców i terapeutów*, Warszawa 2014.
- Brzezińska A., *Co wiemy o tym, jak rozwija się człowiek w ciągu życia*, [w:] *Dzieci i młodzież wobec agresji i przemocy*, red. A. Brzezińska, E. Hornowska, Warszawa 2004.
- Cytlak I., *Rola i znaczenie edukacji osób niepełnosprawnych w procesach przemian świata współczesnego*, [w:] *Edukacja wobec wyzwań i zadań współczesności i przyszłości*, red. J. Szempruch, Rzeszów 2006.
- Czajkowska I., Herda K., *Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne w szkole*, Warszawa 2005.
- Dobrowolski T., *Uczeń z problemami w uczeniu się w środowisku szkolnym*, [w:] *Szkoła w dyskursie teorii i praktyki. Wybrane konteksty*, red. E. Murawska, Poznań–Słupsk 2013.
- Dykcik W., *Pedagogika specjalna*, Poznań 2006.
- EEG BIOFEEDBACK Gliwice – trening mózgu – Iwona Garcarz, www.treningmozgu.pl [dostęp: 20.05.2016].
- Gajdzica Z., *Kategorie sukcesów w opiniach nauczycieli klas integracyjnych jako przyczynek do poszukiwania koncepcji edukacji integracyjnej*, Kraków 2013.
- Galińska E., *Muzykoterapia w schizofrenii*, „Zeszyt Naukowy Akademii Muzycznej we Wrocławiu” 1990, nr 48, s. 76–77.
- Grzegorzewska M., *Pedagogika specjalna*, Warszawa 1964.
- Hulek A., *Integracyjny system kształcenia i wychowania*, [w:] *Pedagogika rewalidacyjna*, red. A. Hulek, Warszawa 1980.
- Hulek A., *Organizacja Narodów Zjednoczonych w służbie osób niepełnosprawnych – udział Polski*, [w:] *Świat ludziom niepełnosprawnym*, red. A. Hulek, Warszawa 1992.
- Lipkowski O., *Problem integracji*, „Szkoła Specjalna” 1999, nr 2, s. 6–12.
- Morcinek U., *Pedagogika specjalna*, Szczecin 2011.
- Obuchowska I., *Wspomaganie rozwoju emocjonalnego. Refleksje i propozycje*, [w:] *Wspomaganie rozwoju. Psychostymulacja i psychokorekcja*, red. B. Kaja, Bydgoszcz 1997.
- Otocka-Chrustny A., *Samoocena uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się*, „Nowa Szkoła” 2004, nr 6, s. 42–46.
- Papuda-Dolińska B., *Realizacja koncepcji inkluzji edukacyjnej w szkołach Planu Jenajskiego – doświadczenia holenderskie*, [w:] *Podmiotowość w edukacji wobec odmienności kulturowych oraz społecznych różnicowań*, red. N. Starnik, A. Zduniak, Poznań 2012.

- Rudek I., *Od niechęci do akceptacji. O wychowaniu dzieci do tolerancji wobec osób niepełnosprawnych*, Kraków 2007.
- Rusek G., *EEG-biofeedback i możliwości jego wykorzystania we wspomaganiu dzieci z autyzmem*, [w:] *Wspomaganie rozwoju osób z autyzmem*, red. M. Gambin, B. Łukowska, Warszawa 2009.
- Sherborne W., *Ruch rozwijający dla dzieci*, przeł. M. Bogdanowicz, Warszawa 2005.
- Stępniewska-Gębik H., Kwiecińska R., *Kryzys ucznia. Co powinien wiedzieć i zrobić pedagog? Znaczenie kompetencji z zakresu interwencji kryzysowej w pracy pedagogicznej*, „Ruch Pedagogiczny” 2012, nr 2, s. 103–117.
- Szumski G., *Integracyjne kształcenie niepełnosprawnych*, Warszawa 2006.
- Szumski G., *Wokół edukacji włączającej. Efekty kształcenia uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim w klasach specjalnych, integracyjnych i ogólnodostępnych*, Warszawa 2009.
- Ustawa z dn. 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703 i Nr 281, poz. 278 z późniejszymi zmianami ogłoszona dn. 2 grudnia 2004 r.
- Wyczasany J., *Pedagogika upośledzonych umysłowo. Wybrane zagadnienia*, Kraków 2011.
- Zacharuk T., *Edukacja włączająca szansą dla wszystkich uczniów*, „Meritum” 2011, nr 1, s. 2–7.

Supporting student in integration/inclusive early childhood education

Abstract:

Pupils attending to integration classes or participating in inclusive education at the early childhood education level have many needs in their development sphere. The solutions, which are currently available, as a form of help, not always meet the comprehensive development of a child with special educational needs. It is worth to take a look precisely what is the difference between integration and inclusion, as well as the offer educational supporting children with deficiency in these institutions.

Keywords:

early childhood education, inclusive, integration, supporting pupil